

Quan deixi de ser jo

Carme Elias

Columna

CARME ELIAS
QUAN DEIXI
DE SER JO

Traducció de Marta de Bru de Sala i Martí

TÍTOL ORIGINAL: *CUANDO YA NO SEA YO*

PRIMERA EDICIÓ: ABRIL DEL 2023

© CARMÉ ELIAS, 2023

© DE LES FOTOGRAFIES DEL PLEC DE FOTOS: ARXIU PERSONAL DE L'AUTORA

© DE L'EPÍLEG: JUAN CARLOS CORAZZA, 2023

© DE LA TRADUCCIÓ: MARTA DE BRU DE SALA, 2023

© EDITORIAL PLANETA, S. A.

© COLUMNNA EDICIONS, LLIBRES I COMUNICACIÓ, S.A.U.

AV. DIAGONAL, 662-664 - 08034 BARCELONA

ISBN: 978-84-664-3029-6

DIPÒSIT LEGAL: B. 6.066-2023

FOTOCOMPOSICIÓ: MOELMO

IMPRÈS A CATALUNYA - *PRINTED IN CATALONIA*

www.columnnaedicions.cat

La lectura obre horitzons, iguala oportunitats i construeix una societat millor. La propietat intel·lectual és clau en la creació de continguts culturals perquè sosté l'ecosistema de qui escriu i de les nostres llibreries. En comprar aquest llibre contribuïu a mantenir aquest ecosistema viu i en creixement. A Grup62 agraïm que ens ajudeu a donar suport així a l'autonomia creativa d'autors i autors perquè puguin continuar desenvolupant la seva funció.

Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra. Podeu contactar amb CEDRO a través del web www.conlicencia.com o per telèfon al 91 702 19 70 / 93 272 04 47.

Índex

1. Així va començar tot	11
2. Per fi ho sé	29
3. Us ho explico a tots	43
4. Als meus i a la meva vocació	61
5. Una carrera contra tot pronòstic	79
6. Encara em pregunto quin dia és avui	99
7. Del (des)amor se n'aprèn	119
8. No em parlis diferent, parla'm millor	135
9. El més important és persistir	147
10. Barcelona-Madrid-Barcelona	155
11. Quan deixi de ser jo	169
<i>Poesia alzheimerica</i>	183
<i>Epíleg</i>	187
<i>Trajectòria com a actriu</i>	199
<i>Agraïments</i>	205

I

Així va començar

TOT

Asseguda a la meua taula de treball, amb els sons del tragar de la vida al meu voltant, intento recordar el principi. Els meus dits recorren les tecles de l'ordinador, que em coneix des de fa temps i em facilita la missió que li imposito.

La-me-va-me-mò-ri-a. La meua memòria. Recordar.

Una cosa que resulta senzilla per a tothom i que per a molts no té cap mena d'interès perquè són batalletes del passat o fets més recents. Per a mi és un acte heroic. Malgrat tot, jugo amb avantatge. Apilats sobre el terra immaculat de la meua habitació reposen els diaris escrits en diverses etapes de la meua vida que guarden i resguarden pacientment, contenint al seu interior els avatars dels anys viscuts, l'esdevenir dels esdeveniments i el *passar* dels dies.

Em dic a mi mateixa que en algun moment, i conscient que no puc trigar gaire, vull resumir... Per a què? Per

a qui? És igual! No és la fi el que m'interessa, sinó el mentrestant i l'ara.

Temo emocionar-me, compto amb no recordar. Siguem pràctics! No sé qui és «l'altre jo» que m'arrabassa la ment i que és més fort que jo mateixa... Tot i que, a hores d'ara, m'ho hauria d'imaginar.

Soc i he sigut actriu de vocació. Actuar ha sigut la meva professió, m'ha acompanyat des que era petita, des que el dia de Nadal recitava el poema après a l'escola enfilada dalt d'una cadira tal com marcava la tradició de la Catalunya d'aquell moment.

«Acció!». «Hi havia una vegada...». «Tot va començar...».

Apareix l'Editorial Planeta a la meua vida (i d'altres a qui agraeixo l'interès) i em conviden a recordar per escriure un llibre sobre el meu procés amb la malaltia de l'Alzheimer. Així que accepto el repte. Intentaré arrancar pel principi de tot el que va venir després.

Feia temps que sentia una certa inseguretats davant la càmera, quan sempre havia estat la meua amiga i sempre la governaven uns magnífics professionals. Sentia inseguretats fins i tot actuant al teatre, un terreny que coneixia tan àmpliament. El que sentia en aquells moments era difícil de descriure. S'assemblava força a la por. Experimentava una emoció vertiginosa abans d'entrar en acció, una acceleració excessiva del cor digna d'una estrena, però no la mateixa que s'experimenta amb una

funció en la qual portes actuant des de fa molt de temps o en rodar una pel·lícula on tots som part de l'equip. En aquell moment, la meua vida personal era molt bonica, tot i ser esgotadora. Però la idea que tot el que sentia fos degut a l'estrès no em tranquil·litzava.

Més enllà del pànic escènic

El 2017, durant el rodatge de *Quién te cantará* (2018), de Carlos Vermut, va començar a mostrar-se el que avui és una realitat. Ell és un director que fa un cinema molt personal, un cineasta especial al qui admirava profundament. Jo estava il·lusionada amb la perspectiva de conèixe'l i de posar-me a les seves mans. Però durant l'exercici de la meua professió, malgrat els anys de pràctica i l'experiència adquirida, vaig entrar en situacions que no tenien res a veure amb el que havia viscut fins llavors. La veritat és que no era por. Crec que la por no és dolenta, perquè t'avisa que has d'estar alerta davant de tot el que t'espera. Vaig sentir pànic, com si m'anés a llençar per un barranc fosc, per un precipici sense fi... Allò era pànic escènic. Així és com s'anomena aquest bategar del cor mesclat amb una mena d'inseguretats davant de no se sap què ni per què, atès que ja està tot a punt i assajat! Preparat amorosament. Aleshores, quan es viu alguna cosa així, sortir a l'escenari o sentir la paraula *acció* és com un acte kamikaze.

I jo estava aterrida.

No entenia què em passava, a voltes em sentia paralizada... Ho parlava amb el director, però després tornava a experimentar el mateix. Tan bon punt vaig tornar a casa, a Barcelona, vaig visitar tota mena d'especialistes i em vaig fer proves de tot tipus. Psicòlegs i neuròlegs escoltaven atònits el meu relat, mentre que les proves confirmaven que tot anava bé. Em van receptar tranquil·litzants per suportar-ho.

Després d'això, el 2019, la següent feina que vaig fer va ser una intervenció molt petita, però molt bonica i contundent, en una pel·lícula de Claudia Pinto, *Las consecuencias* (2021). Ella no només és una cineasta a qui admiro, sinó també una gran amiga; una amistat que es va iniciar quan vam treballar juntes en la seva anterior i primera pel·lícula, *La distancia más larga* (2013). Aquell film narrava el periple d'una dona que, marcada per una malaltia terminal, tancava tots els cercles de la seva vida i mostrava la seva llibertat fins al final. La Martina, així es deia el personatge, viatjava a la Gran Sabana veneçolana per acabar allà els seus dies, però es trobava amb situacions inesperades. El paper que vaig interpretar era el d'una dona valenta amb una malaltia difícil que també es veia a si mateixa amb el poder d'escollir com morir dignament. El rodatge va ser molt complicat: vam desplaçar-nos a reserves indígenes, a muntanyes i a llocs gairebé inaccessibles. Però aquella experiència em va permetre gaudir del seu gran talent com a directora i ens va agermanar per sempre. Regals de la vida.

Més tard vam rodar *Las consecuencias* a València, però també en indrets de difícil accés, com La Gomera i La Palma, a les Canàries; per a mi, lluny de casa. Per descomptat! Amb la Claudia sempre és així: les coses més difícils formen part del seu ADN. Penya-segats, pobles a l'interior d'una cova... De vegades rodàvem en una illa petitíssima sense vida humana a la qual havíem de desplaçar-nos amb barcasses. El so del mar era impac-tant. Aquell indret era un racó abrupte i bell, solitari, ja que només hi anàvem amb l'equip imprescindible. Com sempre, la Claudia aconseguia sorprendre'm amb les difi-cultats per arribar al set de rodatge i com sempre acaba-va preguntant-li per què escollia localitzacions tan complicades, tot i ja saber-ne la resposta per endavant. «La pel·lícula ho demana», deia. I a mi sempre em ve-nien ganes de contestar-li: «Però si ets tu qui escriu el guió!». Així és ella, valenta i talentosa.

En aquella pel·lícula, que narrava l'arribada a l'illa d'una família amb molts secrets, tenia un actor magnífic da-vant meu, Alfredo Castro. Xilè, sensible i exquisit. No s'embarcava per tornar amb nosaltres a l'hotel on ens esperaven els nostres còmodes llits i un sopar ben me-rescut. No. Ell es quedava en aquell preciós, però soli-tari, set de rodatge mimetitzant-se amb el personatge que interpretava. L'Alfredo, rigorós, és un dels actors i directors més reputats per la crítica del seu país.

I d'entre les moltes escenes, va arribar el moment de rodar un monòleg intens i emocionant. A qualsevol ac-triu li hauria fet una gran il·lusió. No va ser el meu cas.

Em vaig sentir estranyament insegura, tenia molta por d'equivocar-me i de ves a saber què més. En conseqüència, no vaig aconseguir verbalitzar el text sencer i no el recordava bé. Vam haver de fer-lo esmicolant l'actuació en petits bocins. Naturalment, a la pantalla no es nota. Semblo una bona actriu. Li he demanat a Claudia Pinto que escrigui com va viure aquells moments.

El personatge de la Teresa l'havíem escrit especialment per a la Carme. Jo tenia la certesa que volia tornar a treballar amb ella, fins i tot abans que *Las consecuencias* fos una història. En aquell rodatge a l'Amazones, durant el qual vam donar forma a la meva primera pel·lícula, vam forjar una relació profunda i sincera que ens havíem esforçat per cuidar durant els vuit anys que separaven un rodatge de l'altre. Ara érem amigues i la meva admiració per ella com a actriu s'havia multiplicat amb el pas dels anys.

Així que érem allà, a València, el 21 de maig de 2019, a punt de rodar una de les escenes més importants de la nostra segona pel·lícula juntes.

La Carme és minuciosa, perfeccionista, intuïtiva, emocionalment molt poderosa, i havia aconseguit atrapar la Teresa al seu interior. Aquella mare temerosa, esquiva, torturada, estava a punt de revelar un secret que havia amagat durant més de trenta anys. La Carme estava tensa, espantada, esperant la veu que cridés «acció!» per entrar al territori de la ficció, sense imaginar que la realitat seria molt més contundent i dolorosa.

Les primeres errades de la Carme amb el text no ens van disparar les alarmes. El monòleg era llarg, complex i requeria molta concentració. Però hi havia alguna cosa estranya. L'emoció de la Carme estava al lloc precís, la

seva concentració era màxima, però no aconseguia dir el text en l'ordre correcte. En canviar l'ordre de les frases s'alterava el contingut del relat, però la Carme no n'era conscient fins que jo no tallava la presa i li demanava que tornés a intentar-ho.

A poc a poc, el terror va començar a instal·lar-se en la seva mirada. Ja no era el pànic de la Teresa, sinó el de la Carme, el que capturava la càmera. Sabíem que tots els especialistes que la Carme havia visitat li havien assegurat que tot anava bé i que «aquells errors subtils» que havia comès en feines prèvies devien ser causats pel pànic escènic o la inseguretat. Però en aquell rodatge aquella tesi no encaixava, hi havia una confiança infinita entre nosaltres.

Després de moltes preses vam aconseguir acabar l'escena. Jo llegia el text en veu baixa i la Carme el repetia a càmera aportant tota l'emoció que l'escena requeria. La Teresa estava tan espantada com la Carme (o al revés), i el pànic de la realitat va quedar emmascarat per la ficció.

En acabar el rodatge del dia, la Carme em deia que encara era a temps de buscar una altra actriu per al personatge, que no volia danyar la meva pel·lícula, que ja no era una «actriu segura». Malgrat el terror que ella sentia en aquell moment, tenia prou empatia per pensar en mi i en la meva pel·lícula. És així de generosa.

Finalment vam decidir lluitar: si s'havia de repetir, es repetiria; si s'havia d'esperar, s'esperaria; però aquesta pel·lícula l'acabaríem juntes. I així va ser. Una setmana després ens vam retrobar a l'illa de La Palma per rodar l'última escena. Era un monòleg en el qual la Teresa narrava els moments previs a l'erupció d'un volcà: «El volcà avisa, i és clar que avisa... És més, crida, xiscla. Els últims

que se n'adonen són els ocells, desapareixen, se'n van, ja els has vist prou...».

I així va seguir, aquesta vegada dient el text sencer i amb l'emoció precisa que requeria el personatge. Recordo que, en acabar la presa perfecta, va aplaudir-se a si mateixa alleugerida i tots emocionats la vam seguir. Va ser premonitori, tot allò. Poc temps després, el volcà de La Palma va entrar en erupció, i poc temps després va arribar el diagnòstic. Però la Carme no es rendeix i ara estem construint la nostra tercera pel·lícula juntes. Aquesta vegada, un testimoni a cor obert del seu dia a dia i sense les màscares de la ficció.

Des d'aquí dono les gràcies a la Claudia, a l'Alfredo i a tot l'equip, molts amics que es van llençar amb mi al buit. Allò va resultar ser l'avis d'un món desconegut al qual m'estava endinsant sense saber-ho.

Sobreposar-se buscant respostes

Malgrat el meu desconcert i aquells senyals tan inquietants, vaig mantenir el ritme de vida de sempre: la família, la casa, l'estudi de futures feines i el teatre. «Estrès!», cridava el món. Però jo sabia que no era allò. Malgrat tot, el pànic escènic no desapareixia. Treballava indistintament a Madrid i a Barcelona, tirant d'AVE d'una banda a l'altra i amb moltes pastilletes tranquil·litzants a sobre. Vaig seguir amb la meua vida tal com ho havia fet fins aleshores. Sobreposant-me a les meves males sensacions i dificultats.

A Madrid vaig tenir grans éssers humans al meu costat, la gran família madrilenya formada per persones que em van ajudar a transitar per aquesta etapa tan complicada i que em donaven suport permanentment, com el gran amic i mestre d'actors Juan Carlos Corazza, que em coneix millor que ningú com a actriu i de qui parlaré més endavant (m'ho anoto en un paper per no oblidar-me'n), i Carmen Durán, una magnífica psicòloga, una gran professional que m'atenia amb una intel·ligència i serenitat d'enorme eficàcia. Tots em prestaven fermament i fidelment la seva ajuda.

Recordo rodar en localitzacions on era difícil trobar cobertura i arribar amb el cotxe de producció fins on es pogués utilitzar el telèfon per parlar amb ells. La Carmen va aguantar les meves trucades d'auxili sense que mai fossin un problema per a ella. Hi ha persones que tenen la preciosa habilitat de saber posar-te davant del mirall. Així és ella. Amb la seva saviesa, calmava les meves més que pors, les que es transformaven en un gran monstre anomenat, pel que es veu, *pànic escènic*. Sempre despenjava el telèfon o em feia un forat. Me la vaig arribar a estimar molt. Culta, delicada, gens invasiva. Quina gran dona!

Malgrat tot i amb tot, no vaig deixar de buscar respostes. A Barcelona vaig començar un periple esgotador que em va fer anar a diversos metges, neuròlegs, terapeutes i especialistes de tot tipus que seguien sense veure'm res estrany. I sempre viatjava on em toqués treballar. No deixava de contactar per telèfon o visitar de manera deses-

perada la meva psicòloga a Madrid i el meu neuròleg a Barcelona, i tots dos sempre, sempre, em tornaven les trucades i em tranquil·litzaven. Mai podré agrair-los que em cuidessin tant malgrat tot el que m'estava passant.

Una angoixa exagerada abans de sortir a escena

El que vaig viure al cinema, amb els últims rodatges en què vaig participar, tampoc va ser una cosa aliena a altres terrenys anteriors. També va haver-hi diversos senyals. Al teatre havia d'aguantar una mena de vertigen descomunal, un desig de fugir abans de començar la funció. Mai m'havia passat. Sentia que no podia fer-ho, experimentava un neguit i una por terrorífics que desapareixien tan bon punt entrava en escena amb la primera frase fins que, gràcies a les pastilletes tranquil·litzants receptades pels especialistes, podia actuar amb normalitat, sense aquell estat histèric i aquella inseguretat. Recordo actuar a l'exquisit Teatre Akadèmia de Barcelona, dirigit per Guido Torlonia, un amic per sempre. Aquell lloc és especial per a mi. Allà sempre m'hi he sentit com a casa, també aleshores, molt abans de saber exactament què em passava.

Des que vaig conèixer en Guido me'n vaig quedar embadalida. I encara ho estic. Fins i tot el seu nom em remet a un passat gloriós d'italians cultes, com en una pel·lícula de Luchino Visconti. És un gran director, un home exquisit per educació, caràcter, talent i aspecte. És l'encarnació d'aquest món, però en el present, és a dir,

«en modern». La meva primera experiència amb ell va ser amb un text magnífic, *Al galop*. Es tractava d'un monòleg sobre Diana Vreeland, que va ser editora de les revistes de moda *Harper's Bazaar* i *Vogue*. La Vreeland era una llegenda, una dona amb una força i energia increïbles, amb una gran capacitat de reinvençió davant les situacions de crisi. Precisament, un d'aquells moments era el que reflectia l'obra, amb la qual no només vaig actuar al Teatre Akadèmia, sinó que també vaig anar a la Sala Pequeña del Teatro Español de Madrid. Jo mai no havia interpretat un monòleg i estava il·lusionada, ja que el caràcter del personatge m'atreia enormement. Però també em sentia estranyament insegura.

Em va costar moltíssim aprendre'm el text. Va ser dur. Ho reconec. Mai m'hauria imaginat que m'hauria d'enfrontar a tantes dificultats per sortir indemne d'un monòleg. Per exemple, em movia sovint per l'escenari perquè el personatge i el paper ho requerien, però també aprofitava aquelles anades i vingudes per consultar el text, que tenia a la meva disposició en un faristol entre bastidors. En Guido va estar al meu costat, confiant en mi en tot moment i proporcionant-me tota l'ajuda necessària. Iestic orgullosa del resultat. Va ser una experiència preciosa, tot i que mirant enrere em dic que potser, segur, allà ja hi havia la llavor del que avui és la meva vida. Probablement. Allò va ser un primer senyal, tot i que llavors era impensable. Tothom m'ajudava.

Més tard, molt més tard, un dia em va trucar en Guido i, entre bromes i intercanvis de vida, em va preguntar

què m'agradaria fer en teatre. Sospesant títols i autors, vaig posar-me a parlar d'una de les meves pel·lícules preferides, *Què se n'ha fet, de Baby Jane?*, interpretada per Joan Crawford i Bette Davis sota la direcció de Robert Aldrich i basada en una novel·la de Henry Farrell. Va passar el temps i un bon dia em va citar. Em va passar un text i em va dir: «Farem *Baby Jane* en teatre». En Guido havia trobat una versió teatral d'aquella obra que recreava un intercanvi epistolar entre les dues estrelles de Hollywood durant el rodatge del film. No m'ho podia creure. Quin gran regal! Jo interpretaria a Bette Davis i Vicky Peña faria de Joan Crawford.

Malgrat tot, molts dels dies en què actuava, entrava en estats d'inseguretat estranya, de por d'equivocar-me, de por de no sabia què. Vam estrenar, vam fer les funcions sempre amb un apuntador a prop per si m'atacava alguna inquietud. Tot va sortir bé, però jo encara sentia que alguna cosa no anava bé dins meu. Em deia a mi mateixa que tanta sensibilitat potser faria créixer els personatges. Però el 2019 la por ja s'havia fet una sala d'estar al meu cos i a la meua vida. Vaig ser forta. I és clar que ho vaig ser. Aquella obra, l'última que vaig fer de teatre, va ser una de les coses més màgiques de la meua trajectòria i en Guido segueix formant part de la meua vida des de llavors.

Pendants de mi per si fallava

Mai vaig pensar que les males sensacions viscudes fent cinema es poguessin repetir al teatre. Estava entre pro-

fessionals i amics, però sí, tornava l'angoixa. I jo, que sempre he sigut una actriu segura, prenia moltes precaucions just abans d'entrar en escena. Masses. Confesso que també rebia ajuda amb una discreció absoluta entre caixes, o sigui, sense que fos visible per al públic. Al teatre hi ha sempre un regidor (o regidora) amb l'objectiu que la funció transiti correctament. És el guardià de l'espectacle, la persona que ens avisa de les nostres entrades i que controla que tots els elements segueixin el procés que han de seguir. *Transitar*, aquesta paraula preciosa, era la preferida de l'actor i director teatral José Luis Gómez, un gran professional amb qui vaig treballar al Teatro Español amb l'obra *Absalón* el 1983. Crec que aquesta paraula no l'oblidaré mai. Jo avui també estic transitant per la vida a la meua manera...

Però tornem a prendre el cap del fil.

Degut a les inexplicables dificultats que m'afectaven de vegades, molt a prop de l'escenari sempre hi havia algú amb el text a la mà per si jo fallava. Per sort, mai no va caldre durant les meves intervencions. Semblava que l'escenari fos la meua cura! Tot i així, abans de sortir, el cor se m'accelerava igualment. Tant li feia que fes els exercicis de relaxació habituals per entrar en contacte amb el públic i deixar enrere les preocupacions a les quals ens sotmet el fet de viure. No n'hi havia prou. *Mentre esperava el senyal d'entrada a l'escenari per reviure el personatge, notava que allò em desbordaria. Una por aterridora s'apoderava de mi.* La regidora també centrava la seva atenció en com em sentia a dalt de l'escenari. Jo havia

vist en les persones grans properes del món del teatre com els podia afectar la incertesa o la por que no els sortís una paraula de la boca quan havien de dir alguna cosa. Això són inseguretats que, encara que no ho semblin, poden sorgir de sobte per desconcertar-te i desconcentrar-te.

Però jo intuïa que el que em passava no era el mateix.

Sentir nervis a les estrenes és més o menys normal. En teatre és el primer contacte amb el públic que es disposa a respirar amb tu i el teu personatge, que es fon en el teu cos i s'apodera de la teva ment (si has fet bé els deures, és clar). El teu cor s'accelera, hi ha una tensió prèvia... Però mai hauria pensat que la por pogués ser tan poderosa, que es pogués experimentar un temor tan gran, tan enorme, enfront de les coses intangibles.

En un espectacle, del tipus que sigui, dansa, música, cinema, teatre, televisió... quan se sent la paraula «acció!» ja no hi ha temps. S'ha d'estar a punt. No es pot corregir res, ni a l'escenari ni davant de la càmera. Si hi ha un error afecta la resta de l'espectacle i, en conseqüència, tot l'equip. I, per descomptat, el pressupost. El temps perdut són diners perduts. És molta inversió. L'únic que canvia és que els actors hem d'actuar, donar la cara i fer-ho bé. És molta responsabilitat. En el meu cas, tal com em sentia, aquella responsabilitat es multiplicava.

Quan la malaltia ja havia aparegut en la meua vida i s'havia apoderat de mi, els metges encara no la veien. Que

astuta! No sabíem què passava i jo vinga a prendre ansiolítics per vèncer la por... Abans d'actuar entrava en un estat de tensió inhabitual que em provocava un temor exagerat de fallar. Pujava el teló, la llum disminuïa, apareixia l'escenografia i era com si em llancés a un precipici. Si m'estavellava tot em portaria al desastre. Com si estigués en una pel·lícula de l'oest, em repetia: «Moriré amb les botes posades». Els westerns sempre m'han fascinat, però quin fart de patir... Us asseguro que no estic frivolitzant. Només intento narrar com és aquesta por atterridora que et desposseeix del teu ésser que avança, passet a passet, cap al país del no-res i sense tenir armes per derrotar-lo. Tot això ja era un avís del que vindria.